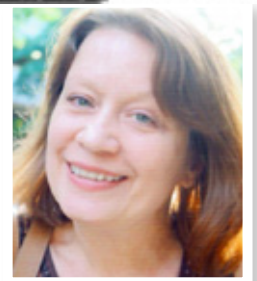

”Du förstår, om jag hade givit dem bara ett namn så hade det aldrig slutat. De hade torterat nästa som kanske hade brutit ihop och så hade det fortsatt.”

Ama Adhe

Joy Blakeslee, författare av boken om Ama Adhes liv.

Möten med fantastiska människor

Joy Blakeslee är författare och lärare, specialiserad inom mänskliga rättigheter, historia och läs- och skrivkunighet. Hon lever i södra Kalifornien och har arbetat inom medborgarrätt och som lärare för utbildningsdepartementet i New York. Blakeslee har besökt Indien många gånger och är djupt imponerad av styrkan, viljekraften och andligheten hos det tibetanska folket. På uppmaning av Dalai Lama skrev hon boken "Ama Adhe: The Voice That Remembers" som publicerades första gången 1997. Här är hennes historia om hur det tibetanska folket fick sin plats i hennes hjärta.

ÖVERSÄTTNING OCH FOTO AV MALIN ROTHENBORG (STORA BILDEN)

MIN RESA MOT Ama Adhe och situationen i Tibet började med min underbara granne Joan. Hon var en kvinna vars subtila sinne för humor alltid fick mig att känna som om jag var i närheten av en upphöjd varelse. Joan var inte småsint. Hon var aldrig oäkta. Hon var inte ett fan av popkultur. Hon älskade att arbeta i trädgården. Joan hade vuxit upp i olika länder, inklusive Indien. Som vuxen jobbade hon för Rockefeller Foundation, men en stor del av hennes liv bestod i frekvent resande tillbaka till Indien.

Joan involverades med det tibetanska folket i samband med att hon upptäckte en klump i ena bröstet. Arvind Kaji, en nära indisk vän till henne som var med och satte upp de första tibetanska kolonierna i Indien, ordnade så att Joan fick träffa Dr. Yeshi Dondhen – Dalai Lamas personliga läkare. Därav begav hon sig till Dharamsala, där hon blev kvar en tid. Hennes hälsa började förbättras av Dondhens behandling och så småningom blev Joan assistent åt honom, för att hjälpa andra västerlänningar som kom dit för sjukvård.

NÄR HON VID olika tillfällen åkte hem besökte vi varandra i våra trädgårdar, där vi planterade blommor och pratade om

hennes upplevelser med tibetanerna i Dharamsala. Joan visade mig bilder på sina vänner, däribland Tenzin Geshe – Dalai Lamas personliga assistent. Tenzin arbetade också för Dr. Dhonden. Parallellt var han begravningsentreprenör för tibetanerna och såg till så att de döda kropparna kremerades och bad för de avlidna. Makarna Nowrogee som drev en nästan hundra år gammal lanthandel hade också kommit att bli nära vänner till Joan. Lanthandeln öppnades först av Mr. Nowrogees far som var zoroastrier och kom till Dharamsala med britterna. Det hade varit lite ensamt sedan britterna gav sig av 1947 och han var den som föreslog Dharamsala som levnadsplats för Dalai Lama och tibetaner i exil.

DR. DONDHEN HADE förklarat för Joan att det skulle vara skadligt för hennes hälsa och återhämtning om hon återvände till det hektiska livet i New York. Men hon var gift och kände en förpliktelse till sin extremt grälsjuka man, så hon åkte tillbaka och återgick till jobbet på Rockefeller Foundation och sina förpliktelser som fru. Dr. Dondhen fick rätt. Att återgå till det amerikanska tempot var utmattande och Joans sista resa till Indien blev för att dö där. Det var där hon

ville tillbringa sina sista dagar och när hon väl återvände till Indien var det för sent.

I den kalla Dharamsalavintern fylldes hennes bröst med så mycket vätska att hennes hjärta trycktes åt sidan. Mr. Nowrogee hittade henne på hotellrummet intill Dr. Dhondhens kontor och ringde genast till Dalai Lamas expedition. Joan hade träffat Dalai Lama många gånger och kände Tenzin Geyche väl. Mr. Geyche ordnade så att Dalai Lamas bil tog Joan till Delhi där hon flögs till ett sjukhus i Mumbai. Hennes sista ord till sin man och vännerna som stod runt sängen var "No more input", sedan "There is only light. I am yours forever."

1990, EFTER JOANS död, bestämde jag mig för att åka till Dharamsala och besöka hennes vänner för att berätta om hur fridfullt hon hade gått bort. Under det senaste året hade jag börjat läsa om Tibet, med John Avedons bok "In Exile from the Land of the snows" som introduktion. Jag och min nära vän Barry Taubman reste med Arvind Kaji och jag påbörjade mina besök hos Joans vänner.

När jag lärde känna människorna som hade blivit en så viktig del av min väns liv och i takt med att jag lärde mig mer om det ▶

Dalai Lamas tempel i bergsbyn McLeod Ganj i Dharamsala.

Ani Pachen, nunnan som ledde en armé av soldater mot kineserna, var Ama Adhes och Rinchen Sandups granne i Dharamsala på 90-talet.

tibetanska folket, slogs jag av en överväldigande känsla att vilja hjälpa deras situation. Jag åkte för att besöka Tenzin Geyche och sade till honom att jag ville göra något för att hjälpa till. Han blev glad och skickade mig till "Department of Information and International Relations" (DIIR) för att diskutera vad jag kunde göra. Där blev jag presenterad för Ngawang Choephel (Drakmargyapon) – exilregeringens minister för mänskliga rättigheter, som sa att jag borde träffa Ama Adhe och att han skulle ordna ett möte.

DAGEN EFTER ÅKTE vi till flyktingmottagningen – en stor osmyckad betongbyggnad där nyanlända flyktingar bodde. Där fanns en våning som i stort sett var en sovsal där tibetaner, som ofta kom med praktiskt taget ingenting, kunde lägga sina liggunderlag direkt på golvet. Ama Adhe och Rinchen Samdup bodde i två små rum på övervåningen. Vår kontakt var omedelbar – vi såg på varandra och tårarna började rinna från våra ögon. Jag kände mig hemma. Adhes man Rinchen Samdup höll upp de första av många kommande koppar tibetanskt smörte och Adhe började berätta sin historia. Ngawang Drakmargyapon var vår

”De vars liv har blivit berörda av denna fantastiska kultur är de röster som finns kvar i den här världen, laddade med nödvändigheten att bevaras.”

översättare genom många timmar och dagar som sedan följde.

Adhes ansikte fascinerade mig. Där fanns massor av djupa linjer och ändå, när hon skrattade var hennes ögon som på ett barn. Men när hon pratade om allt lidande hon sett stängde hon ögonen och koncentrerade sig fullständigt på det hon återupplevde. På löftet hon hade givit tusentals tibetaner, att hon en dag skulle berätta för världen vad som hade hänt dessa människor under den kinesiska ockupationen.

JAG LYSSNADE PÅ hennes berättelse om den kinesiska invasionen av Kham, östra Tibet, i april 1950. Hur PLA-armén sade till tibetanerna att de bara var där tillfälligt för att hjälpa och hur allt av värde som tibetanerna ägde lite senare kom att beslagtgas. Om hur männen inte hade något annat val än att bege sig upp i bergen och förbereda sig för strid.

Jag lyssnade, och jag undrade vad jag hade gjort i en sådan situation. Om jag hade givit dem namnen på människor jag arbetade med om jag utsattes för tortyr och fick höra att de hade min mor som skulle dödas om jag inte erkände. Adhe gjorde aldrig det. Hon tog på sig allt själv, utan att någonsin uppge ett enda namn på någon av de kvinnor som hade jobbat i hennes underjordiska nätverk – som försåg de tibetanska männen som gömde sig i bergen med mat och information. ”Du förstår, om jag hade givit dem bara ett namn så hade det aldrig slutat. De hade torterat nästa som kanske hade brutit ihop och så hade det fortsatt”, sade hon.

Adhes man och far blev förgiftade. Hon och hennes sväger Pema Gyaltzen tillfångatogs som ”tung politiska brottslingar”. Pema sköts i huvudet framför Adhes ögon. Adhes dömdes till 27 års fängelse och politisk

omskolning genom arbete, för att användas som exempel på vad som händer de människor som opponerar sig mot kommunism.

Under dessa år var hon fånge i sju olika fängelser och arbetsläger. Ibland under fruktansvärda omständigheter med masssvältande fångar runt omkring sig. Men hon höll sig vid liv. Hon höll sig levande för att hon trodde att hon på något vis skulle komma ut och att hon på något vis skulle nå Dalai Lama och berätta för honom och världen vad som hände i hennes land.

Efter min första del av intervjuer med Ama Adhe åkte jag hem och började transkribera banden. Det var så många gånger under tiden som jag arbetade, som jag fick rysningar av vad jag hörde, sittandes i mitt bekväma hem i New York. Att försöka föreställa sig vad hon gick igenom var fullständigt överväldigande. Jag kände mig välsignad och fylld med en oerhörd känsla av ansvar att fullfölja projektet.

HÖSTEN 1991 ÅTERVÄNDE jag till Dharamsala. Adhe, Rinchen Samdup (som också hade varit fånge i arbetslägren i Tibet) och Ngwang och jag fortsatte vårt arbete. Adhe och Rinchen Samdup träffades 1975 i arbetslägret Wa Da Dui, beläget i närheten av Karze. Rinchen hade varit fängslad i 33 år.

Hans bror, en lama, hade fångslats och som tonåring hade Rinchen deltagit i en komplot för att hjälpa honom fly. Efter fritagningen av hans bror hade Rinchen och hans unga vänner planerat att fly till bergen och ansluta sig till motståndsrörelsen. Olyckligtvis så avslöjades deras plan och Rinchen fick femton års fängelse med omprogrammering genom arbete. Under tiden experimenterade kineserna med metoder för att kontrollera nationalistiska känslor genom "mind reform".

Genom åren tog sig Rinchen Samdup igenom tio olika arbetsläger, vanligtvis som arbetskraft i skogen. När Rinchens frigivning, 5 februari 1974, närmade sig fick han som så många andra förklarat för sig att han inte skulle släppas för att hans frigivning skulle orsaka oreda i samhället. Istället skickades han till arbetslägret Wa Da Dui, där han träffade Adhe. Ett av hennes återkommande straff för brist på samarbetsvilja, var att hon tvingades hugga och bära träd som var alldeles för tunga för henne. Rinchen grep in när vakterna inte såg och hjälpte henne. En tid senare bad Adhes äldsta bror Puba, som också var fängslad i lägret, Rinchen att alltid ta hand om henne. Det har han gjort sedan dess.

ATT BESÖKA DHARAMSALA på 90-talet var en speciell tid. Ett flertal av de stora tibetanska frihetskämparna var fortfarande i livet. Bland dessa Ani Pachen – nunnan som ledde en armé av soldater mot kineserna – som var Adhes och Rinchens granne och som ofta kom förbi och pratade. Aten – den store Khampa-krigaren av Chushi Gandrok (Four Rivers, Six Ranges) – vars berättelse "Warriors of Tibet: the Khampas Fight for the Freedom of their Country" skrevs av den briljanta politiska analytikern Jamyang Norbu – brukade också komma förbi Adhe för att dricka te. I Adhes anspråklösa vardagsrum träffade jag åtskilliga munkar som suttit många år i fängelse. Jag träffade en anmärkningsvärd man vid namn Namgyal som hade tillbringat sjuttionio år i de enorma kalla skogarna av Kham, där han gömde sig för kineserna som satt ett pris på hans huvud.

ADHES NÄRMASTE FAMILJ var hennes bror Jughuma. När hon var barn följde hon honom ständigt och han hade evinnerligt tålmod med henne. När kineserna invaderade Kham, hade Jughuma givit sig av med andra khampas för att organisera. Han var vakt vid Dalai Lamas sommarresi- ▶

FOTO: ZTEFAN BERTHA

Rinchen Samdup och Ama Adhe i Lhasa 1987, precis innan de flydde från Tibet.

Joy Blakeslee och Ama Adhe.

dens Norbulinka och var där när "People's Liberation Army" bombade och tvingade Dalai Lama att fly. Jughuma lämnade Tibet samtidigt som Dalai Lama och ingen av dem återvände någonsin efter det.

När planerna gjordes för att hjälpa Adhe att fly och sprida sanningen om vad som hände i hennes land, sade tibetaner, som arbetade för kineserna i Kham 1987, till kinesiska myndigheter att Jughuma ville återvända till Tibet men bara skulle göra det om Adhe var den som mötte honom. Han ville se med egna ögon att hans syster var okay. Hans återkomst skulle ha varit en stor propagandakupp för kineserna, så hon fick tillåtelse att gå och planen fungerade. Adhe gav sig av, och kunde givetvis aldrig återvända.

Jughuma hade stannat i Kathmandu ett antal år, men det blev svårt för Adhe att besöka honom där. Kinesiska spioner hade dykt upp i hans kvarter och frågat efter henne. Det här var 1994, när Jughuma kommit upp i 80-årsåldern och verkligen behövde någon som kunde hjälpa honom. Därav bestämde vi oss för att flytta honom till Dharamsala. När jag kom till Dharamsala samma år var Adhe och Jughuma i Sarnath där Dalai Lama gav Kalachakra-initiering. Rinchen Samdup och jag reste till Sarnath för att möta dom.

Dagarna av Kalachakra var spännande,

med mer än 100 000 tibetaner varav många hade flytt över gränsen bara för att få möjligheten att se sin andliga ledare under några dagar. Om de blev påkomna skulle det innebära förlust av ransonkort och eventuellt fängelse. De kom i alla fall. Jag kommer ihåg mitt första möte med Jughuma, i tältet som Adhe hade rest. Han var skör, men livfull. Nästkommande dagar var svåra eftersom ösregn orsakade läckor i tälten och bildade halkig lera överallt. Trots det var Jughuma överlycklig av att få se Dalai Lama för första gången på 35 år.

JAG KOMMER INTE ihåg precis när Adhe bestämde sig för att betrakta mig som hennes adopterade dotter. Men jag kommer ihåg hur jag tilldelades mitt tibetanska namn. Adhe och Jughuma berättade för mig att de hade bett för ett passande tibetanskt namn till mig och Jughuma tyckte att det skulle vara Lhamo Dolma.

Dalai Lama hade uppmanat om att Adhes historia skulle bli berättad. Den första utgåvan av "Ama Adhe: The Voice That Remembers" publicerades 1997 och lyckligtvis trycks den fortfarande. Adhe är nu 80 år gammal. Ani Pachon är borta. Jughuma är borta, liksom Gyari Nyima och väldigt många andra.

En vän till mig hörde en gång ett samtal om Chushi Gandruk mellan mig och en

gammal Khampa-krigare som arbetade i en restaurang på Manhattan. Min unga vän satt tyst och lyssnade. När vi gick sade hon att vårt samtal om den tibetanska motståndsrörelsen lät som en dialog från en Star Wars-scen. På vissa sätt kan det tyckas som att det som har pågått i Tibet de senaste 60 åren lika gärna kan ha hänt i en annan galax, långt långt borta. Men så är det inte. Det har hänt och händer här.

VI HAR KOMMIT till en punkt nu när det skulle vara lätt för Västvärlden att glömma historien om Tibet och Kinas ockupation. Men nu är det lika viktigt som alltid, att minnas modet och hängivenheten hos tibetaner i deras försök att rädda sin kultur från fullständig förintelse och kinesisk historierevision.

Jag vill uppmana varenda en som älskar Tibet, historia, Buddhism och hjältemod att läsa historierna av de tappra tibetanerna som stod på sig mot det våldsamma kinesiska angreppet. Att minnas att det finns lika modiga tibetaner idag, som få hör talas om på grund av informationsblockeringen som den kinesiska regimen har skapat på Google och andra informationskällor. De vars liv har blivit berörda av denna fantastiska kultur är de röster som finns kvar i den här världen, laddade med nödvändigheten att bevaras. *